

Onsdagen den 15 februari

Kl. 09.00

*Om ökade resurser till
grundvux för flykting-
ar och invandrare*

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 7 februari.

2 § Svar på interpellation 1988/89:97 om ökade resurser till grundvux för flyktingar och invandrare

Anf. 1 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ulf Melin har frågat mig vad jag avser att göra för att eliminera orättvisorna när det gäller statsbidragen för undervisning till våra flyktingar/invandrare. Jag har tolkat frågan så att den inte avser själva statsbidraget utan tillgången till och fördelningen och utnyttjandet av timresurserna inom grundutbildningen för vuxna (grundvux) jämfört med det system som gäller beträffande grundläggande svensk undervisning för invandrare (grund-sfi).

En icke svenskspråkig deltagare i grundvux skall normalt delta i högst 1 500 lektioner, dvs. 500 lektioner mer än en svensktalande eftersom undervisning motsvarande grund-sfi också ingår. Hur undervisningen skall organiseras läggs fast genom lokala beslut. Det finns inga råd eller anvisningar som anger att den bör pågå under många år. Av pedagogiska skäl får det dock enligt vuxenutbildningsförordningen 2 kap. 2 §, åtminstone till en början, vara högst 20 lektioner per vecka. I gengäld får undervisningen pågå med avbrott enbart för semester, dvs. 45 veckor per år. Att gå igenom grundvux i sin helhet bör alltså i normalfallet inte behöva ta mer än ett och halvt eller två år. De svenskar som avslutade utbildningen under läsåret 1985/86 hade i genomsnitt deltagit 306 timmar, medan motsvarande siffra för invandrarna var 1 120 timmar.

Fördelningen av undervisningstimmar till kommunernas vuxenutbildning, där grundvux ingår, följer ett system som infördes så sent som den 1 juli 1987. Tidigare fördelades timmarna av skolöverstyrelsen direkt till kommunerna. Numera gör SÖ enbart en fördelning på länsramar, medan ansvaret för resursfördelningen mellan kommunerna har decentraliserats till länskolnämnderna. I det nya systemet blev det också möjligt att göra större omfördelningar mellan kommunerna år från år än vad som tidigare var möjligt. Samtidigt fick länskolnämnderna rätt att reservera en del av länsramen för grundvux för sådana behov av undervisning för invandrare

Prot. 1988/89:67
15 februari 1989

*Om ökade resurser till
grundvux för flykting-
ar och invandrare*

som visar sig först under pågående läsår. Även kommunerna själva fick ökad frihet att disponera sina timresurser genom att de under läsåret vid behov får omfördela undervisningstimmar mellan sina av länskolnämnden tilldelade kommunramar. Varje kommunram får ökas eller minskas med högst 10 %. Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att det finns betydande möjligheter till flexibilitet inbyggda i det nya systemet för fördelning av timmar.

Under budgetåret 1988/89 finns totalt nästan 4 miljoner timmar för kommunernas vuxenutbildning, varav över 1,2 miljoner timmar är avsatta för grundvux. Om samtliga kommuner skulle utnyttja sin rätt att öka timramen för grundvux med 10 %, skulle det innebära ca 1,4 miljoner grundvuxstimmar. Under läsåret 1987/88 gjorde kommunerna dock sammanlagt ingen nämnvärd omfördelning till grundvux (+2 750 timmar).

En eventuell ökning av antalet undervisningstimmar för grundvux är en rent statsfinansiell fråga som prövas i det årliga budgetarbetet. Som framgår av budgetpropositionen 1989 förordar regeringen för sin del en oförändrad totalram för nästa budgetår.

Anf. 2 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

När jag kom som nyvald till riksdagen så hade jag, som de flesta andra, ett antal frågor som jag ville driva högre upp, om jag får använda det uttrycket. En del av dessa frågor är av politisk natur. Det finns emellertid också frågor som är av mer praktisk natur. Det är frågor som man på gräsrotsnivå, oavsett politisk färg, anser är hämmande för utvecklingen och utslag av byråkrati, stelbenthet och detaljstyrning. Det är frågor som vi på lokal nivå tycker att man borde hantera med mera sunt förnuft.

Min interpellation är av det senare slaget. De regler och förordningar som gäller för våra flyktingars erhållande av grundläggande svenskundervisning, antingen i grund-sfi eller i grundvux, leder till räknexempel och statistik som säkert är korrekta utifrån skrivbordshorisonten. Verkligheten i det praktiska vardagslivet är dock annorlunda. Det system som vi har i dag medför inte några större problem för de stora kommunerna, men det gör det för de mindre och medelstora kommunerna.

Herr talman! När jag läste och lyssnade till statsrådets svar, fick jag intrycket av att det är tämligen bekymmersfritt och att det finns stora möjligheter till omfördelning mellan ramarna och stor flexibilitet när det gäller undervisningen inom grundvux. Riktigt så bekymmersfritt är det nu emellertid inte.

I mitt kommunala engagemang har jag fått uppleva avigsidorna med systemet. Jag har följt invandrare som har fått undervisning inom grundvux åtta nio timmar per vecka, samtidigt som de har funnits i den sociala hanteringen, eftersom de inte har fått undervisning i tillräcklig omfattning. Hade dessa människor däremot varit klassade som icke grundvuxberättigade och i stället erhållit svenskundervisning inom grund-sfi, hade problemet inte uppstått. Om man använder de siffror som statsrådet gav i sitt svar, kan ju var och en här i kammaren räkna ut hur många år det tar att klara av sina grundvuxstudier. Man kan för skojs skull dela 1 120 timmar med nio timmar

per vecka, så får man fram att det inte går på ett till två år. Studietiden i dag är väl också något längre för invandrare på grundvux.

Bakom siffrorna finns som sagt en annan verklighet. Varför är det så? Jo, när det kommer fler och fler invandrare som är grundvuxberättigade, får de vara med och dela på kakan. Kakan blir dock inte större. Det blir således färre timmar per elev, vilket ger längre studietid. Anser statsrådet att det är rimligt?

Jag anser att omfördelningsmöjligheterna är marginella i det här fallet. Att man förlänger kommunernas rätt att erhålla statsbidrag till social hjälp beroende på att det tar så lång tid för flyktingarna att komma ut på arbetsmarknaden tycker jag är ett bevis på att skevheten är ganska stor i systemet.

Skolöverstyrelsen har i en skrivelse till regeringen daterad den 27 september 1988 lämnat ett förslag om att man skall införa en resurstilldelning, som är avhängig variationerna i flyktinginvandringen. Det bygger på att kostnaden för en grundläggande svenskundervisning för invandrare – alltså grund-sfi – bör belasta anslaget C5 Undervisning i svenska språket m.m., även om invandrarna erhåller undervisning inom grundvux. Jag anser att det är ett bra förslag, eftersom man erhåller samma ersättning för en flykting som läser på grundvux som för en deltagare i grund-sfi-undervisningen. Jag hade förväntat mig att finna delar av det förslaget i årets budgetproposition, men det lyser dess värre med sin frånvaro. Med skolöverstyrelsens förslag skulle vi klara av undervisningen inom grundvux på ett bättre sätt än vi gör i dag. Jag frågar varför statsrådet förkastar förslaget.

Jag och mitt parti anser att vi skall ha en human flyktingpolitik. Det system vi har i dag på det här området kan emellertid leda till att kommuner säger nej till flyktingar eller till en viss kategori flyktingar. Detta problem kan man eliminera genom det förslag som jag har skisserat i *min interpellation*. Det nuvarande systemet gynnar kommuner som får invandrare som blir berättigade till grund-sfi och kommuner som säger nej till mottagande av flyktingar. Anser statsrådet att detta är rimligt? Jag tolkar dess värre svaret från statsrådet så att han inte är beredd att rätta till de nuvarande orättvisorna.

Anf. 3 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag har ungefär samma bakgrund som Ulf Melin i det avseendet att jag också hämtar en hel del av mina erfarenheter från hur det just nu praktiskt ser ut i de små och medelstora kommunerna i landet. Det är en något skiftande bild man får. Jag håller med Ulf Melin om att vi skall passa oss för att skapa system som är stela och krångliga och inte tar hänsyn till lokal variation. På den punkten har vi inte delade meningar. Däremot kan man faktiskt se att det system som vi har i dag och som är uppbyggt för att svara mot stora lokala variationer i behovet utnyttjas i ganska liten utsträckning.

Det finns först och främst en möjlighet att mellan kommunerna i länen via länskolnämndens försorg göra en behovsorienterad fördelning av resurserna på så sätt att de som har speciella behov i det avseende vi nu diskuterar får dessa behov tillgodosedda. Därutöver finns en möjlighet för kommunerna att inom den ram de har för vuxenutbildningen göra en betydande

omfördelning till just denna verksamhet. Vi kan konstatera att få kommuner utnyttjar den möjligheten. Om detta svarar mot en faktisk situation, att behovet inte är större än så, är det gott och väl. Om systemet som sådant innehåller spärar eller otympligheter som gör att det är svårt att utnyttja, skall vi naturligtvis se upp med det. Jag är dock på detta stadium inte beredd att lova några förändringar av systemet eller peka på någon utveckling i det avseendet, utan jag vill först se hur det hela utvecklas. Jag tror att vi har ett system som rimligt sett borde kunna tillgodose de skiftande behov som finns över landet.

Anf. 4 ULF MELIN (m):

Herr talman! För ett tag sedan skrev vår förre invandrarminister Georg Andersson en artikel i Dagens Nyheter. Artikeln var daterad den 13 december förra året. Rubriken på artikeln löd: Kris i flyktingpolitiken. I artikeln togs främst upp att bristen på bostäder har varit ett skäl till att kommunerna inte kunde ta emot fler flyktingar. Detta är säkert riktigt.

Låt mig ta ett exempel. Vi leker med tanken att kommunerna kan ta emot fler flyktingar, vilket jag tycker att de skall göra. Men om nu flertalet av de flyktingar en kommun vill ta emot klassas som grundvuxberättigade, innebär det system vi har i dag att kommunerna inte får mer pengar. De som finns inom kommunen som är berättigade till grundvux får alltså ett färre antal undervisningstimmar. Det tycker jag är fullständigt orimligt. Om det däremot är så väl att flyktingarna blir klassificerade såsom berättigade till grund-sfi, blir det inget ekonomiskt bekymmer. Detta tycker jag att man borde ta itu med inom departementet.

Det är riktigt att bilden är skiftande. Jag kommer från ett län där vi har tagit emot många invandrare. Jag tycker att vi klarar av det bra. Det är brist på arbetskraft osv. Men det tar mycket lång tid för invandrare att komma ut på arbetsmarknaden. Det är också ett skäl till att vi slösar med pengar.

Statsrådet säger att systemet utnyttjas till liten del. Det sades också i svaret. Läsåret 1987/88 var omfördelningen 2 750 timmar. Läsåret innan var omfördelningen fyra gånger större. Omfördelningen är liten. Men jag påstår att det beror på att man enligt systemet bara har rätt att fördela maximalt 10 % när man ökar eller minskar en delram. Effekten blir då mycket marginell. I en vanlig medelstor kommun är antalet grundvuxstimmar normalt ungefär 3 000. Var och en kan räkna ut vad 300 timmar, 10 % av 3 000 timmar, ger. Det innebär att man kan anställa en lärare ett antal veckor. Sedan är det slut. Sedan går invandrarna utan utbildning. De hamnar i stället i den sociala svängen. Det är mycket oroväckande, vilket jag också nämner i min interpellation.

Avslutningen på statsrådets senaste inlägg är bra. Den visar att det finns en vilja till förnuft och tänkande. Jag hoppas innerligt att statsrådet tar del av den skrivelse som skolöverstyrelsen sände till departementet den 27 september förra året. Den innehåller ganska bra förslag.

Anf. 5 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Den skrivelse som kom från skolöverstyrelsen angående förslag till statsbidragssystemet skall naturligtvis behandlas i det sammanhang då vi också har fått den utvärdering av systemet i fråga som riksrevisionsverket skall göra. Jag tycker att det är rimligt att man ser dessa i ett sammanhang.

Jag understryker återigen att det är viktigt att vi innan vi vidtar förändringar i systemet kan konstatera att de möjligheter vi i dag har öppnat är utnyttjade fullt ut. Det kan finnas en del starka lokala avvikelser, som gör att vissa kommuner hamnar i speciellt utsatta lägen. Det har också Ulf Melin pekat på. Detta är ett bekymmer som vi får studera och se om vi kan hantera inom systemets ram.

Jag vill också göra kammaren uppmärksam på att möjligheterna för en kommun att omfördela pengar inom komvuxramen till grundvux naturligtvis hänger samman med hur stor komvuxramen är. Det kanske är litet ofint, men jag vill faktiskt påminna Ulf Melin om att det parti han representerar föreslår en 10-procentig neddragning av den komvuxram inom vilken vi skall göra ytterligare omfördelningar till grundutbildningen för vuxna. Det kanske finns anledning att erinra sig detta.

Anf. 6 ULF MELIN (m):

Herr talman! När det gäller mottagande av flyktingar vet vi inte vilka flyktingar vi får ta emot. Ibland är flyktingar högutbildade. Ibland är de lågutbildade. Det anslag som finns i budgetpropositionen är mer av teknisk natur. Verkligheten, utfallet, är som att spela på lotteri. Ser man till att den del som rör svenskundervisning följer flyktingen oavsett var denne får utbildning, löser man problemet, menar jag.

Statsrådets fina påpekande att vi i vårt förslag har ett lägre alternativ när det gäller komvux och grundvux är alldeles riktigt. Vi har också sagt att systemet i sig är stelbent. Det är ett utomordentligt stelbent system vi har i Sverige, detaljreglerat osv. – typisk socialdemokratisk politik och ingenting annat. Om kommunerna hade fått större möjligheter att prioritera och omfördela utöver 10 % mellan ramarna, hade man klarat av dessa problem. Detta är egentligen inte en resursfråga, utan mer en fråga om rationella avvägningar och att man ser till att systemet utvecklas effektivt. Det gör man tyvärr inte i dag.

Anf. 7 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Det Ulf Melin sade på slutet var följande: Om kommunerna får 100 milj. kr. mindre till sin komvuxverksamhet, klarar de detta bättre, bara de får frihet att hantera resurserna helt efter eget förstånd. Jag tror inte att det är riktigt så enkelt. Det finns faktiskt ett klart samband mellan anslaget nivå och möjligheterna att hantera situationen ute i kommunerna. Man kan inte ena stunden säga här i kammaren att man vill utveckla verksamheten och i nästa stund säga att man vill ta bort 100 milj. kr. från densamma.

Andre vice talmannen anmälde att Ulf Melin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1988/89:105 om grundskolläro-utbildningen

Anf. 8 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ulf Melin har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta dels för att minska antalet villkorliga dispenser på grundskolläro-linjen, dels för att få fler sökande till utbildningen och då framför allt till fördjupningsalternativet matematik och naturorienterade ämnen.

En interpellation med motsvarande innehåll ställdes till mig – eller rättare sagt till min företrädare – av Ylva Annerstedt den 11 januari i år. Min bedömning i dag är densamma som den min företrädare hade för en månad sedan.

I svaret på interpellationen av Ylva Annerstedt framhöll min företrädare att när en ny utbildning introduceras är det alltid svårt att rekrytera studerande till den. Erfarenheten visar att detta är ett övergående problem.

I själva verket har antalet sökande till den nya grundskolläro-utbildningen överstigit antalet utbildningsplatser, men problemet är att många av de sökande inte har haft behörighet i alla ämnen. Detta gäller framför allt sökande till fördjupningsalternativet matematik och naturorienterade ämnen. Jag tror att en viktig förklaring till detta är den korta tid de studerande haft att komplettera sin utbildning. Det är därför de sökande till grundskolläro-utbildningen erbjuds kompletteringsutbildning. Något avsteg från behörighetskravet är det inte fråga om.

Det finns flera skäl till att detta bör ses som ett övergångsproblem. Dels kommer antalet äldre sökande efter hand att minska, dels vet de unga sökande att det nu fordras treårig utbildning i flera ämnen för att uppnå särskild behörighet.

De obesatta platserna på grundskolläro-utbildningen är också en signal till de studerande på gymnasieskolans treåriga linjer att skolan erbjuder en god alternativ arbetsmarknad.

Jag vill återigen betona att de skärpta behörighetskraven står fast. Det finns heller inga planer på att sänka dessa. Skolan behöver lärare med en god utbildning, och det kommer den att få genom den nya läro-utbildningen.

Regeringen ställde den 12 januari i år 1 milj. kr. till UHÄ:s förfogande för åtgärder för att ytterligare förbättra rekryteringen inför höstterminen 1989. Jag anser att regeringen genom denna åtgärd har visat att rekryteringsläget inom grundskolläro-utbildningen tas på allvar.

Anf. 9 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret, och jag ser med tillfredsställelse att statsrådet både lever och har hälsan. Det kommer att krävas god fysik och god hälsa för att lösa problemen med rekryteringen av duktiga och behöriga elever till den nya grundskolläro-utbildningen nu och i

framtiden. Jag tycker att svaret på min interpellation är ganska innehållslöst. Det visar att statsrådet saknar kraft och vilja att ta itu med problemen. Man får inrycket att statsrådet anser att det nog ordnar sig utan att några mer omfattande åtgärder behöver vidtas.

Hade det varit så som statsrådet säger i sitt svar att frågan behandlades i samband med ett interpellationssvar den 11 januari i år, hade jag inte behövt ställa den här interpellationen. Saken är ju den att de här frågorna delvis inte besvarades då. Interpellationen som Ylva Annerstedt ställde gällde kraven på förkunskaper för tillträde till grundskolläro-utbildningen. Det var i stället statsrådets företrädare som tog upp frågan om det stora antalet obesatta platser på den nya grundskolläro-utbildningen, och då framför allt i fråga om fördjupningsalternativet matematik och naturorienterande ämnen. Det var med anledning av dessa frågor som jag själv gick upp i den debatten och hade förväntat mig svar på mina frågor.

I sitt svar uppger statsrådet att det var fler sökande än det fanns platser vid höstens intagning. Problemet var att de inte var behöriga i alla ämnen. Det måste ha varit många ämnen. Bland de i dag 1 755 intagna till de 2 592 platserna är 291 av de intagna icke behöriga i ett eller flera ämnen, eftersom antalet dispenser är 500. Det finns exempel på elever som tagits in på dispens och som har behörighetskompletterat parallellt med läro-utbildningen i ända upp till fem ämnen.

Statsrådet säger vidare att det inte är fråga om något avsteg från kravet på behörighet när det gäller kompletteringsutbildningen. Det kan jag hålla med om förutsatt att den är klar innan grundutbildningen startar. Min fråga till statsrådet blir: Om en elev som går på grundutbildningen samtidigt får kompletteringsutbildning, gör man då något avsteg från behörighetskraven? I TCO-tidningen 1/89 stod det att läsa: "Vid den lokala antagningen sänktes kraven under den fastställda nivån. Den har skapat förvirring hos de sökande. Det är orättvist och medför en sämre kvalitet i utbildningen."

I min interpellation noterade jag att av de drygt 800 obesatta platserna är mer än hälften inom fördjupningsalternativet matematik och naturorienterande ämnen. Men jag har svårt att finna något konkret svar på min fråga vad regeringen tänker vidta för åtgärder för att öka rekryteringen av elever. Därför ställer jag frågan en gång till.

Det finns risk för att siffrorna i framtiden blir än mer alarmerande, om man studerar UHÅ:s förslag till dimensionering av utbildningsplatser. Det kommer att behövas nästan 4 000 platser vid ingången av 1990-talet, att jämföra med årets dimension på knappt 2 600 platser. Det stora antalet obesatta platser kan vara en signal till att skolan erbjuder en god alternativ arbetsmarknad, som statsrådet säger i sitt svar. Men det kan också vara en signal till att statusen för lärarkåren sänkts, att jobbet inte längre är tillräckligt intressant och att alternativet för de ungdomar som överväger lärobanan främst som kunskapsförmedlare inte är särskilt lockande. Utrym- met för viktiga basämnen, t.ex. historia, geografi och religionskunskap, är så uttunnat att det knappast ens fyller lågt ställda krav på översikt, än mindre på fördjupning. Skolan har under de senaste decennierna förvandlats till en experimentverkstad, där allehanda pedagogiska doktriner utan alltför myck- et eftertanke har släppts fram på schemat. Genom detta sätt har mängdlära

och annan flumpedagogik tillkommit men inte visat sig speciellt ändamålsenliga.

Uppenbarligen är regeringen trots allt orolig för utvecklingen, eftersom den har anslagit 1 milj. kr. till UHÅ. I brist på svar på mina frågor kanske statsrådet kan utveckla sitt resonemang om vilka åtgärder denna miljon skall användas till för att förbättra rekryteringen till 1989.

Anf. 10 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag inser att jag möjligen gjorde bort mig dubbelt i talarstolen. Jag har förstått att när det i det skrivna svaret stod "mig" var det funktionen som utbildningsminister och inte mig personligen som avsågs. Om jag därmed har ställt till förtret ber jag om överseende för detta.

Nu övergår jag till att kommentera Ulf Melins inlägg. Han beklagade att svaret är innehållslöst. Han sade att jag i mitt svar antyder att detta kommer att fixa sig och att det inte föreligger några problem. Men det gör jag faktiskt inte, och jag lyssnade mycket uppmärksamt på det som Ulf Melin sade. Jag upptäckte då till min förvåning att han mycket snabbt gick över till att tala om något annat än det som han har interPELLERAT om. Han använde sitt inlägg till att tala om att den svenska skolan är så usel att inte ens de som har behörighet att söka in egentligen har kunskaper för att utföra det uppdrag som de är satta att utföra. Det var faktiskt kontentan i det han sade. Han talade inte om att de som påbörjar lärarutbildningen inte har kunskaper på grund av att de inte har fullföljt gymnasiet. Enligt Ulf Melin hade de gått i en skola som inte hade lärt dem räkna och som inte hade lärt dem historia. Om detta skulle vara en riktig beskrivning, dvs. om eleverna är så usla att de inte klarar av detta, hjälper det ju inte vilka formella krav på behörighet man har. Nu har jag emellertid för egen del vid 56 års ålder lärt mig att något respektera dem som är 20 eller 22 år. Jag tycker inte längre, vilket jag tyckte när jag var 28, att 22-åringarna är dummare än 28-åringarna. Numera tycker jag att 22-åringarna är ganska klyftiga och har lärt sig ganska mycket och har gått i en ganska bra skola. Jag möter t.o.m. de som kan mycket mer av historia och om världen än vad jag kan. Och när jag ser hur en del av dem gör svåra matematiska beräkningar även med hjälp av datorer blir jag överraskad av att se hur mycket de har kunnat lära sig, samtidigt som jag vet hur jämmerligt usel den naturvetenskapliga undervisningen var som jag bibringades i Södra latins berömda gymnasium i slutet av 1940-talet. Då hade vi på latinlinjen en mycket primitiv kurs i oorganisk kemi. Det var allt som bjöds oss under ett enda år.

Jag tycker alltså att det finns anledning att föra denna debatt på basis av vad den egentligen handlar om. Den handlar om hur vi vid införandet av en ny lärarutbildning skall hantera dem som ställs inför situationen att komma till en sådan utbildning utan att ha kunnat få del av alla de förkunskaper som vi nu kräver, eftersom vi har "höjt ribban".

Då har det varit angeläget för mig att säga att första gången man far sökande till en ny utbildning är det inte dramatiskt, om man inte kan fylla alla platser, eftersom man just har höjt behörighetskraven. Då kan det vara acceptabelt att man under en period inte fyller alla platser, för man skall inte vara alltför generös med dispenser. Detta är den ena delen i det som är

föremål för frågan: Varför är det ett antal tomma platser?

Den andra delen handlar om att man även i ett sådant system skall göra en bedömning av huruvida ett antal av dem som söker utan att ha den formella behörigheten, genom kompletterande utbildning kan få sådana kunskaper att de kan följa utbildningen och bli goda lärare. Det är detta dispensdiskussionen handlar om.

Vi har alltså haft som krav för en ny grundskollärarytutbildning att utbildningens kvalitet skall stärkas, och denna utbildning kommer att ge en högre kvalitet än tidigare utbildning. Detta är en utbildning för den grundskola vi har.

Vi har alltså, i synnerhet när det gäller utbildning för matematik och naturorienterande ämnen, sett att det finns behov av en kompletterande utbildning, och vi har sagt att den skall ges. Den befrielse från behörighetsvillkor som emellanåt medges får alltid vara ett uttryck för att man har bedömt att den studerande verkligen klarar utbildningen. Det krävs alltså särskilda skäl för att man skall kunna ge befrielse från behörighetsvillkor, och dispens kan då bara ges när den sökande har avhjälpt bristen genom att inhämta ytterligare kunskaper, genom studier eller på annat sätt. Då gör man en komplett bedömning av vad han kan klara.

Jag är av det skälet inte lättsinnigt och bekymmerslöst iakttagande situationen. Jag har tvärtom med mycket stort allvar ägnat mig åt den här frågan, även under den period när jag som ansvarig för grundskolan hade anledning att fundera över lärarutbildningen och läraruppgiftens utförande i skolan. Jag har då kunnat konstatera att med den tydliga signal som i dag ges till elever på treårig linje, att lärarutbildning och läraryrket är en meningsfull utbildning och ett meningsfullt yrke för den som har gått treårig linje, har vi förutsättningar att få en mycket god rekrytering till den nya lärarutbildningen.

Av det skälet har universitets- och högskoleämbetet fått extra slantar för att informera om denna mycket goda utbildning som kan ges till dem som har skaffat sig de riktiga förkunskaperna.

Anf. 11 ULF MELIN (m):

Herr talman! Statsrådet gör ett stort nummer av att jag skulle ha sagt att cleverna i den svenska skolan inte klarar av att räkna, att skolan är usel, osv. Det är klart att lyssnar man på samma sätt som en hög potentat läser bibeln, kan man alltid dra den slutsatsen. Men vad jag dristade mig till var att göra en enkel analys av varför vi nu kanske har färre sökande till lärarutbildningen.

Utbildningen till ämneslärare, som i dag finns på högstadiet, tas bort med det nya systemet. En stor grupp ungdomar, som kanske vill syssla med ett fåtal ämnen inom högstadiet eller gymnasiet, plockas därmed undan från lärarutbildningen. Det var det jag försökte förklara, och det gjorde jag kanske dåligt, men jag konstaterar att statsrådet inte alls berör den stora frågan hur man skall klara av att rekrytera lärare i framtiden.

Utbildningsministern går inte i svaromål på UHÄ:s signaler om att vi behöver uppåt 4 500 elevplatser per år för att klara rekryteringen av lärare inför 90-talet. Om det säger han inte ett endaste ord. Han säger inte heller ett

endaste ord om vad man tänker göra för att avskaffa den brist på lärare som råder i dag.

Sedan har jag väldigt svårt att förstå att man över huvud taget kan fundera på att den som går på en utbildning samtidigt kan få kompletteringsutbilda sig i de ämnen som han just läser. Jag tycker att det borde vara ett självklart krav att kompletteringsutbildningen skall vara klar innan lärarutbildningen påbörjas.

Det stämmer att UHÄ anordnade en kompletteringsutbildning före intagningen till hösten. Men det intressanta är, och det kan man se av statsrådets företrädarens svar, att 46 elever gick på denna. Resten av de 291 som inte var behöriga gick och kompletteringsläste samtidigt.

Och det har ju fuskats med detta – det går inte att sticka under stol med det. Vi hade i utbildningsutskottet för någon vecka sedan representanter från UHÄ, och de uppgav att så var fallet. Kommer utbildningsministern att till höstens intagning se till att de som påbörjar utbildningen först har klarat av sin kompletteringsutbildning?

Anf. 12 Utbildningsminister BENGTT GÖRANSSON:

Herr talman! Jo, Ulf Melin, jag har svarat på frågan. Den rekrytering som vi skall göra av lärare i framtiden skall vi göra med stöd av den signal som nu ges till dem som går den treåriga gymnasielinjen om vad som krävs för att komma in på lärarhögskolorna, vilka förutsättningar som gäller för att man skall kunna följa utbildningen där. Det är en mycket tydlig signal och faktiskt ett mycket viktigt rekryteringsinstrument.

Att lyfta fram en lärarutbildning som är utformad för den grundskola vi har är också ett viktigt instrument för att ge en meningsfull rekrytering.

När jag kritiserade Ulf Melin för hans synpunkter på skolan, var det mot bakgrund av att han beskrev eleverna som i huvudsak alldeles inkapabla att följa någon form av kvalificerad undervisning, när de kommer till lärarhögskolan.

Problemet är naturligtvis inte så dramatiskt som Ulf Melin gör det. Jag tror att han har låtit förleda sig av att han egentligen skulle vilja lägga fram förslag om en helt annan lärarutbildning och avskaffa den lärarutbildning vi har. Det är troligen detta som är kärnan i hans diskussion på den här punkten.

Men Ulf Melins partivänner i riksdagen har under föregående år, i samband med att vi fastställde tjänsteorganisationen, uttalat att moderata samlingspartiet accepterar den grundskolläro-utbildning vi nu har. Då reduceras genast problemet till att vara ett problem under ett eller två år, när den nya utbildningen sätts i gång.

Anf. 13 ULF MELIN (m):

Herr talman! Statsrådet säger i sitt svar att den här miljonen som universitets- och högskoleämbetet har fått skall användas till kraftfulla åtgärder för att informera sökande till lärarutbildningen. Jag tror att man får gå litet längre än så.

Som jag sade tidigare, finns den stora bristen inom matematiken och de naturorienterade ämnena, och det underlag som i dag finns exempelvis på den naturvetenskapliga linjen i gymnasieskolan räcker inte till. Då måste

man väl börja använda pengarna till att få fler sökande till de naturvetenskapliga linjerna och sedan framför allt till att höja statusen hos läraryrket, så att man får ungdomar som söker till lärarutbildningen.

Risken är annars överhängande att vi inför 90-talet återigen kommer att få klassrum där katedern är tom eller där det arbetar lärare som inte är behöriga att undervisa. Det är väl ändå inte den utvecklingen som vi skall sträva efter.

Sedan tror jag visst att det finns icke behöriga som är kapabla att söka till utbildningen. Men den fråga jag ställde var: Är det rimligt att man samtidigt som man läser ett ämne inte är behörig för detta utan får kompletteringsläsa? Jag kan inte med bästa förstånd inse att detta är vettigt. Jag tycker att statsrådet bör ta tag i detta och se till att kompletteringsutbildningen är klar innan man börjar sin lärarutbildning, därför att det har fuskats inom det här området.

Jag har en känsla av att man litet grand i panik har antagit så pass många sökande med hjälp av dispenser. Nästan hälften av platserna inom utbildningen skulle annars blivit obesatta. Det hade varit ingenting annat än ett rent fiasko.

När det gäller frågan om ramar osv. och vad moderata samlingspartiet har sagt, är det självklart att när majoriteten i riksdagen fattar ett beslut, som vi i och för sig inte accepterar, måste man ändå göra det bästa av ett förslag så att resultatet blir något så när bra. Om så inte var fallet skulle vi över huvud taget inte ta något ansvar.

Anf. 14 Utbildningsminister BENGTT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill till Ulf Melin på en punkt göra ett förtydligande och ett instämmande. Ulf Melin har naturligtvis alldeles rätt när han påpekar att man inte hur som helst kan bedriva kompletterande studier parallellt med att man följer undervisningen i samma ämnen. Det kommer i fortsättningen att ges sådana riktlinjer. Däremot kan man, även om man läser ett ämne, få möjlighet att göra viss komplettering på ett antal punkter. Man kan i det stycket inte ha en idiotregel. Huvudregeln skall i fortsättningen vara att man förutom i sådana fall där man på grund av avsaknad av behörighet formellt läser in exempelvis en matematikkurs inte skall kunna kombinera en kompletteringsutbildning med en garanterad plats i fortsatt utbildning. På den punkten kan vi vara alldeles överens.

Andre vice talmannen anmälde att Ulf Melin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

4 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1988/89:84 till socialutskottet

Prot. 1988/89:67
15 februari 1989

Meddelande om interpellation

5 § Anmälades och bordlades
Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m.

1988/89:K5 av Lars Werner m.fl. (vpk)

1988/89:K6 av Birgit Friggebo m.fl. (fp)

1988/89:K7 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp)

1988/89:K8 av Bengt Kindbom m.fl. (c)

1988/89:K9 av Kent Lundgren (mp)

6 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 14 februari

1988/89:127 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om ekonomiskt stöd åt de irakiska kurderna i Turkiet:

Sedan snart ett halvår befinner sig 37 000 irakiska kurder i flyktingläger i sydöstra Turkiet. De tvingades fly hals över huvud när den irakiska armén inriktade alla sina krafter på att mörda den kurdiska befolkningen strax efter att det blev eldupphör mellan Iran och Irak. Byarna i irakiska Kurdistan tömdes på sin befolkning under några få dagar. Många dog direkt av eldstrider eller anfall med kemiska vapen. Andra lyckades fly över gränsen till södra Turkiet eller till Iran. Åter andra hann aldrig över. De lever nu i fångläger i Irak. Många tros ha dödats.

Efter någon tvekan beslöt sig Turkiet för att ta emot de irakiska kurderna. De har inkvarterats i nu tre flyktingläger av skiftande kvalitet, instängda bakom taggtråd och kulsprutebeväpnade vakter. De åtnjuter ingen flyktingsstatus i Turkiet eftersom Turkiet har en geografisk reservation till Genèvekonventionen som innebär att utomeuropeiska medborgare per definition inte betraktas som flyktingar i Turkiet. Därför har UNHCR inte tillåtits spela någon roll i lägren, och flera frivilliga humanitära organisationer har dessutom förvägrats komma in i lägren med materiell hjälp.

Trångboddheten är oerhörd. Kylan i alla lägren är svårbemästrad eftersom de ofta inte får tillräckligt med bränsle. I det nordligaste av lägren, Mus, är bostäderna utdömda som människovärdiga bostäder. Den upp till 30 minusgradiga vintervinden viner in genom bristfälligt tätade fönster och dörrar. Flertalet flyktingar har förkylningar eller lunginflammationer. Maten är enformig med mycket litet protein och grönsaker. Många flyktingar har inte råd att köpa kokgas, vilket de måste göra i lägret i Diyarbakir för sina egna pengar. Barnen har inte tillräckligt med varma kläder, och i den stränga kylan vistas de ute hela dagarna med bara tunna gummigaloscher på fötterna. I ett av lägren bor flyktingarna i tält. Där är de sanitära förhållandena svåra, och de vanligaste hälsoproblemen är tarmsjukdomar och diarré. Till sommaren blir tältlägret i Mardin omöjligt att bo i.

I de nu pågående diskussionerna i Genève om en internationell hjälpinsats diskuteras ett flertal västländer, däribland Sverige, tillsammans med UNHCR och Turkiet om hur denna hjälpinsats kan utformas. Det är uppenbart att Turkiet inte förmår att ensamt ge de irakiska kurderna en människovärdig tillvaro i exil utan internationellt stöd. Samtidigt måste sägas att Turkiet gjort en insats som kanske inte så många andra länder kunnat ta efter.

Bromsklossen för internationellt stöd är huvudsakligen den turkiska regeringen, som hittills vägrat ge UNHCR en framträdande roll. Ett svenskt bidrag till flyktingarna måste självfallet kanaliseras via UNHCR. En annan väsentlig punkt är de svenska frivilligorganisationernas möjligheter att komma in i lägren med hjälpinsatser, vilka likaså varit blockerade. En tredje punkt där Sverige kan och bör göra en insats för mottagandet av en kvot flyktingar för "resettlement" i Sverige.

För att komma bort från de låsta positioner som under hela vintern rått i diskussionerna mellan Turkiet och övriga parter bör kanske övervägas att tydligare än tidigare synliggöra Sveriges biståndsvilja till dessa 37 000 utblottade irakiska kurder. Det måste bli ett slut på Turkiets nu halvårslånga prestigekamp som enbart drabbar de flyktingar som redan fått utstå alldeles för mycket.

Mot denna bakgrund vill jag fråga invandrarministern följande.

1. Är regeringen beredd att så snart som möjligt gå in med substantiellt ekonomiskt stöd till de irakiska kurderna i flyktinglägren i Turkiet?
2. Vilka ansträngningar har regeringen gjort för att de hittills låsta positionerna i överläggningarna med Turkiet skall upphöra?
3. Är regeringen beredd att redan nu, som en signal till Turkiet, utfästa sig om ett bidrag till lägren – förutsatt att detta kanaliseras via UNHCR?
4. Är regeringen beredd att ta emot ett antal irakiska kurder inom ramen för flyktingkvoten, förutsatt att detta kan ske i samarbete med UNHCR?
5. Vilka insatser har regeringen gjort för att underlätta för humanitära organisationer att nå fram till flyktinglägren med hjälp?

7 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 14 februari

1988/89:461 av Kjell Ericsson (c) till civilministern om åtgärder för att trygga dagligvaruhandeln:

Under de senaste två decennierna har antalet dagligvarubutiker minskat på ett drastiskt sätt här i vårt land. Omkring 1960 fanns det ca 30 000 butiker, och nu är antalet nere i ca 8 000.

Det är i huvudsak stormarknader och servicebutiker som har ökat kraftigt, medan livsmedelsbutikerna varit de stora förlorarna. Till den senare kategorin hänförs då även lanthandlar.

Prot. 1988/89:67
15 februari 1989

Meddelande om fråga

Enligt rapporter som publicerats i pressen under de senaste dagarna kommer cirka hälften av våra kvarvarande dagligvarubutiker att slås ut fram till år 2000. Strukturomvandlingen skulle bli hårdast i glesbygd, vilket skulle vara förödande för vår landsbygdsutveckling. Av rapporten framgår att den skulle även drabba många andra butiker med en omsättning under 15 miljoner per år.

Med hänvisning till ovanstående är min fråga till statsrådet:

Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att förhindra en omfattande utslagning av våra dagligvarubutiker?

8 § Kammaren åtskildes kl. 09.42.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren